

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jonna Apelmo

Hur hamnade vi här?

– Om förslaget att inskränka strejkrätten

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Niklas Selberg

Termin: VT 2019

Innehåll

SUMMARY	2
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	4
INLEDNING	5
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	6
1.2 METOD OCH MATERIAL	7
1.3 BEGREPP	7
2 TEORI OCH METOD	8
2.1 METODOLOGISK AVVÄGNING OCH FORSKNINGSLÄGET	8
2.2 DISKURSANALYS OCH DISKURSTEORI	9
2.3 DISKURSTEORI SOM METOD	9
2.3.1 <i>BEGREPPSDEFINITIONER</i>	9
2.3.2 <i>MYTER, OBJEKTIVITET OCH REPRESENTATION</i>	11
2.4 POSITIONERING	11
3 BAKGRUND	12
3.1 HISTORISK TILLBAKABLICK	12
3.2 RÄTTSLÄGET OCH LAGFÖRSLAGET	14
3.3 DEN SVENSKA MODELLEN	16
4 ANALYS	17
4.1 KOLLEKTIVAVTAL	17
4.1.1 <i>FREDSPLIKT</i>	17
4.1.2 <i>STRIDSRÄTT</i>	20
4.1.3 <i>SAMMANFATTNING KOLLEKTIVAVTAL</i>	21
4.2 ARBETSMARKNADENS PARTER	22
4.2.1 <i>ARBETSGIVARE</i>	22
4.2.2 <i>ARBETSTAGARE</i>	23
4.2.3 <i>SAMMANFATTNING ARBETSMARKNADENS PARTER</i>	24
5 AVSLUTNING	25
5.1 SLUTSATS	25
5.2 AVSLUTANDE KOMMENTAR	26
6 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	27

Summary

The right to undertake industrial actions has been subject for public discussion in Sweden the past years. After a long period of conflict in the port of Gothenburg the government appointed an enquiry to investigate the possibility and suitability to restrict the rights to undertake industrial actions in certain situations.

The aim of this thesis is to analyse how the proposed legislation is legitimized in the memorandum. By using the method of discourse analysis, based on Ernesto Laclau and Chantal Mouffe's discourse theory, the thesis examines how the necessity for legislation is constructed through the term the Swedish model and the representation of the social partners. The analysis focuses on central terms used in the memorandum to see how they are used and what significance they are assigned. Throughout the analysis contrasting perspectives from debate articles and comments on the memorandum are used to clarify certain patterns of the discourse. The conclusions proceeds from a dichotomy between peace and conflict where industrial peace among other positive terms legitimizes legislation by being tied to the swedish model. Employers is depicted as exposed and in need of protection seeing that they already take the expected responsibility, while the representation of employees is based on conflict and suspicion. The right to undertake industrial actions appears as a threat to the order that is represented by the swedish model.

Sammanfattning

De senaste åren har strejkrätten varit uppe på agendan i offentlig debatt och media. Efter en tid av utdragna konflikter på containerterminalen i Göteborgs hamn tillsatte regeringen en utredning för att undersöka möjligheten och lämpligheten att inskränka arbetstagares och arbetstagarorganisationers rätt att vidta stridsåtgärder i vissa situationer.

Syftet med uppsatsen är att analysera hur den föreslagna lagstiftningen legitimeras i departementspromemorian. Genom att använda diskursanalytisk metod baserad på Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori undersöks i analysen hur behovet av lagstiftning konstrueras genom begreppet svenska modellen och representationen av arbetsmarknadens parter. För att göra detta fokuserar analysen på centrala begrepp som används i departementspromemorian för att se hur de används och vilken betydelse de tillskrivs. I analysen används även kontrasterande perspektiv från debattartiklar och remissyttranden för att förtydliga diskursens mönster. Uppsatsens slutsatser bygger på en dikotomi mellan fred och konflikt, där fredsplikt och andra positivt betingade tecken legitimerar lagstiftning genom att knytas till den svenska modellen. Arbetsgivare framställs som utsatta och skyddsvärda då de redan tar det ansvar som förväntas av dem, medan representationen av arbetstagare bygger på konfliktsökande och misstänkliggörande. Stridsrätten och arbetstagar sidan framställs som ett hot mot den ordning som den svenska modellen representerar.

Förkortningar

- ILO International Labour Organisation
- LAS Lag (1982:80) om anställningsskydd
- LO Landsorganisationen i Sverige
- MBL Lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet
- RF Regeringsformen 1974
- SAC Sveriges arbetares centralorganisation
- Saco Sveriges akademikers centralorganisation
- SAF Svenska arbetsgivarförbundet
- TCO Tjänstemännens centralorganisation

1 Inledning

De senaste åren har strejkrätten varit ett återkommande tema i den mediala och politiska debatten. Orsaken är den omdiskuterade konflikten på containerterminalen i Göteborgs hamn och det lagförslag som presenterats då konflikten visat sig vara ovanligt svårlöst. På containerterminalen finns tre i sammanhanget relevanta parter: arbetsgivaren APM terminals samt arbetstagarorganisationerna Transportförbundet (Transport) och Svenska Hamnarbetarförbundet (Hamnarbetarförbundet) med sina respektive medlemmar. Grunden till den omfattande uppmärksamhet som konflikten får är att APM terminals har tecknat kollektivavtal med Transport medan det är Hamnarbetarförbundet som organiserar majoriteten av arbetarna på containerterminalen. Denna situation möjliggör för Hamnarbetarförbundet att ta ut sina medlemmar i strejk, något de också gör under våren 2016 efter en tids missnöje med arbetsplatsens nya ledning.¹

Trots upprepade medlingsförsök kommer parterna inte överens och stridsåtgärder fortsätter att vidtas från både arbetsgivar- och arbetstagsidan. Konflikten blir stor medialt och med hänvisning till det låsta läget beslutar regeringen i juni 2017 att tillsätta en utredning, Stridsåtgärdsutredningen, för att undersöka möjligheten och lämpligheten att genom lagstiftning begränsa arbetstagarernas rätt att vidta stridsåtgärder.² Arbetsmarknadsminister Ylva Johansson menar att den svenska modellen inte fungerar som det var tänkt och att ny lagstiftning troligen behövs för att lösa konflikten.³ Att se lagstiftning som lösningen i detta läge är kontroversiellt då staten historiskt sett lämnat till arbetsmarknadens parter att själva reglera sina förhållanden. En situation där en arbetsmarknadskonflikt motiverat staten att lagstifta för att lösa konflikten har egentligen bara uppstått en gång sedan Saltsjöbadsavtalet⁴ skrevs under år 1938. I det fallet ansågs lagstiftning behövas för att begränsa arbetsgivarnas privilegier, vilket resulterade i lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, MBL, och lag (1982:80) om anställningsskydd, LAS.⁵ En lagstadgad inskränkning av arbetstagarernas rätt

¹ Bergsten, Svt special, 2018-01-17b.

² Dir. 2017:70, s. 1.

³ Benigh, Svt nyheter, 2018-01-03.

⁴ Saltsjöbadsavtalet är ett huvudavtal mellan arbetstagar- och arbetsgivarparterna som skrevs under för att reglera konflikter på arbetsmarknaden. Se närmare förklaring i avsnitt 3.1.

⁵ Nyström, *remissyttrande Lunds Universitet*, s. 1; Hansson (2010), s. 53–54.

att vidta stridsåtgärder mot redan kollektivavtalsbunden arbetsgivare diskuterades i förarbetena till MBL, men ansågs då inte vara motiverade utifrån de konsekvenser det skulle medföra för arbetsmarknaden.⁶ Dagens läge är utifrån det perspektivet unikt och kan antyda att en förändring har skett i synen på den svenska arbetsmarknaden.

Parallellt med Stridsåtgärdsutredningens arbete kommer svenska centralorganisationerna LO, TCO och Saco tillsammans med Svenskt näringsliv fram till en överenskommelse om hur de genom lagstiftning vill begränsa rätten att vidta stridsåtgärder. Överenskommelsen utgör grunden för den departementspromemoria⁷ som nu är aktuellt som lagförslag.

I februari 2019 får konflikten ett avslut, Hamnarbetarförbundet och arbetsgivaren undertecknar ett andrahandsavtal. Lagförslaget står dock fortfarande fast.

1.1 Syfte och frågeställning

Utgångspunkten för denna uppsats är en tes om att den arbetsrättsliga diskursen är under förändring. Antagandet görs utifrån det historiskt sett kontroversiella förslaget att genom lag inskränka arbetstagares och arbetstagarorganisationers rätt att vidta stridsåtgärder. Syftet med studien är att undersöka hur behovet av lagstiftning konstrueras i departementspromemorian⁸. Snarare än att undersöka rådande rättsläge, syftar uppsatsen alltså till att undersöka den bakomliggande samhällssynen och de värderingar som motiverar en förändring av lagstiftningen. I uppsatsen ska följande frågeställning med tillhörande underfrågor besvaras:

- Hur konstrueras och legitimeras behovet av lagstiftning i promemorian?
 - Hur formuleras den svenska modellen?
 - Hur beskrivs arbetsmarknadens parter?

⁶ SOU 1975:1, s. 418–419.

⁷ Ds 2018:40, *Fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister*.

⁸ Härefter kallad promemorian.

1.2 Metod och material

För att besvara min frågeställning har jag valt att använda mig av diskursanalys⁹. Av detta följer att uppsatsens huvudsakliga material är promemorian, det lagförslag som utgår från parternas överenskommelse. Eftersom metoden jag valt för min studie är vanligt förekommande inom olika samhällsvetenskapliga områden, möjliggörs ett bredare val av material. På utvalda ställen har jag använt nyhets- och debattartiklar för att förtydliga eller kontrastera diskursiva mönster i promemorian. Majoriteten av artiklarna har valts utifrån sökordet "svenska modellen", där jag sedan prioriterat artiklar publicerade i olika typer av tidningar/tidskrifter.

1.3 Begrepp

Den svenska modellen som begrepp syftar på den samhälleliga och politiska utvecklingen, både på arbetsmarknaden och utifrån byggandet av välfärdsstaten. På många sätt kan utvecklingen av arbetsmarknaden och välfärdsstaten anses gå hand i hand. I denna uppsats hänvisar begreppet svenska modellen dock konsekvent till arbetsmarknadsperspektivet.

⁹ För diskursanalys som metod redogörs närmare i avsnitt 2.

2 Teori och metod

I följande avsnitt presenteras uppsatsens teori och metod. Inledningsvis förs ett resonemang kring diskursanalysens förhållande till det juridiska fältet och varför diskursanalys är en relevant metod för denna studie.

2.1 Metodologisk avvägning och forskningsläget

Diskursanalys inom juridiska fältet har en rättskostruktivistisk grund och tenderar att undersöka frågan *hur* snarare än *vad*. Denna utgångspunkt möjliggör en mer mångfacetterad studie av juridiskt material. Med språket som utgångspunkt handlar det alltså om att gå bakom ytan till texten och se till bakomliggande struktur i stället för att studera vad rätten är och vad det innebär i form av gällande rätt eller beslut.¹⁰ För att göra en studie utifrån tesen att den arbetsrättsliga diskursen är i förändring krävs en metod som fokuserar på just sådana bakomliggande strukturer. Uppsatsens syfte är således inte att presentera en sanning eller ett entydigt svar, utan snarare att utforska ett alternativt sätt att se på hur rätten skapas och legitimeras i det valda materialet.

Att använda diskursanalys som metod är inget nytt inom rättsvetenskapen. I arbetsrättsliga studier är det däremot ovanligt, även om det förekommer. Ett exempel är Carin Ulander-Wänmans avhandling *Företrädesrätt till återanställning*¹¹.

Det faktum att uppsatsen utgångspunkt, konflikten i Göteborgs hamn, är så aktuell gör att området fortfarande är obeforskat. Eftersom lagförslaget ännu inte är genomröstat finns inte heller praxis eller lagkommentarer utifrån bestämmelserna, vilket gör forskningsfältet ännu snävare.

¹⁰ Håkan Andersson (2018), s. 352–353.

¹¹ Ulander-Wänman, Carin, *Företrädesrätt till återanställning*, Iustus, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2008, Uppsala, 2008.

2.2 Diskursanalys och diskursteori

Diskursanalys är ett brett teoretiskt fält med grund i en poststrukturalistisk och socialkonstruktivistisk ansats. Inom diskursanalys beskrivs *det sociala* som konstruerat utifrån hur vi uppfattar, tolkar och återger verkligheten. Det betyder att ingenting är konstant och entydigt utan vi befinner oss i en ständigt pågående *diskursiv kamp* om betydelsebildning, om möjligheten att få definiera samhället. Sakers, ords eller beteendes betydelser är alltså mångtydiga och föränderliga men kan fixeras tillfälligt i olika diskurser. En diskurs beskrivs i generella drag som ett bestämt socialt mönster utifrån vilket vi agerar i ett specifikt sammanhang eller som ett "bestämt sätt att tala om och förstå världen".¹² Utifrån diskursanalys existerar verkligheten oberoende av oss, men det är genom diskurser som verkligheten får betydelse. På det sättet kan man säga att verkligheten skapas genom representationer av densamma.¹³

2.3 Diskursteori som metod

Jag har valt att utgå från Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips förståelse av Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori. Centralt för denna teori är den sociala processen som går ut på att försöka låsa olika teckens¹⁴ betydelse i bestämda förhållande till andra tecken. Vissa betydelsebildningar blir i processen så normaliserade att de uppfattas som naturliga och neutrala, vilket i sin tur utesluter alternativa sätt att tänka och handla. Diskursen beskriver Laclau och Mouffe som en tillfällig tillslutning som fixerar teckens betydelse, utan att för den skull göra dess betydelse permanent.¹⁵

2.3.1 Begreppsdefinitioner

Laclau och Mouffe använder begreppet *tecken* för alla former av sociala praktiker, språkliga såväl som fysiska. En diskurs består alltså av en mängd tecken med specifikt tillskrivna innebörder. Dessa positioneras och tillskrivs betydelse i förhållande till några *nodalpunkter*,

¹² Winther Jørgensen och Phillips (2000), s. 7.

¹³ Ibid, s.15.

¹⁴ Tecken är ett diskursteoretiskt begrepp som hänvisar till alla former av sociala praktiker, se närmare definition i avsnitt 2.3.1.

¹⁵ Winther Jørgensen och Phillips (2000), s. 32, 36.

vilka är privilegierade tecken som utgör kärnan inom den specifika diskursen. Nodalpunkter i sig är förhållandevis innehållslösa men knyts ihop genom kedjor av betydelsebildande tecken. Dessa kedjor kallas *ekvivalenskedjor*.¹⁶

Samtidigt som nodalpunkter fungerar som en central punkt för den enskilda diskursen, kan de även utgöra så kallade *flytande signifikanter*, ett mer öppet tecken som olika diskurser försöker tillskriva betydelse. Flytande signifikanter är alltså till sin karaktär förhållandevis lik nodalpunkter, men används i sammanhang där olika diskurser kämpar om att få definiera betydelsefulla tecken.¹⁷ En nodalpunkt är flytande signifikant utanför sin diskurs, på det som Laclau och Mouffe kallar det *diskursiva fältet*. Där finns de alternativa betydelse-tillskrivningar som stängs ute av diskursens ambition att skapa enhetlighet.¹⁸ Inom diskursanalys kan således även det som inte ryms eller pratas om inom diskursen vara relevant. Genom att belysa de perspektiv som utesluts synliggörs diskursens makt och möjlighet att skapa en enhetlig uppfattning om vad som är sant.¹⁹ När diskursers betydelsebildningar kolliderar uppstår *antagonism*, diskursteorins begrepp för konflikt. Antagonismen upplöses förr eller senare av en *hegemonisk intervention*, vilket syftar till den kraft som återupprättar entydigheten. Denna process möjliggör bland annat politisk och samhällelig förändring.²⁰

När ett tecken sätts i relation till andra tecken får det en mer specifik betydelse. Detta kallas *artikulation*.²¹ Det material som ligger till grund för uppsatsen består exempelvis av olika konkreta uttryck i text som positionerar tecken i förhållande till varandra. Citat kan således användas för att studera vilka betydelser som etableras eller utesluts, eller utifrån ett större perspektiv se till vilka diskurser som artikulationen konstruerar eller reproducerar.²²

¹⁶ Winther Jørgensen och Phillips (2000), s. 58.

¹⁷ Ibid, s. 35.

¹⁸ Ibid, s. 34.

¹⁹ Håkan Andersson (2018), s. 359.

²⁰ Winther Jørgensen och Phillips (2000), s. 55–56.

²¹ Ibid, s. 35.

²² Ibid, s 36.

2.3.2 Myter, objektivitet och representation

Där strukturalister förstår samhället som en objektiv totalitet, en permanent struktur, ersätter Laclau och Mouffe struktur med diskurs för att betona det temporära och flytande i samhällets varande/existens. Objektivitet är alltid en lögn, en *myt*, eftersom vi aldrig kan förstå världen utanför det diskursiva. Med diskursanalys som hjälpmedel kan dess myter om samhället avslöjas och kartläggas. Utifrån denna fragmentariska teoribildning menar Laclau och Mouffe att samhället är omöjligt, det kommer aldrig att existera som den objektiva storhet vi beskriver det som.²³

Likt det sätt som diskurser skapar samhället genom reproduktion av föreställningar om det, skapas grupper och gruppidentiteter genom kollektiva identitetsprocesser. Grupper existerar på samma sätt som samhället, genom tolkning och tillskrivning av specifika egenskaper. Gruppbildning sker enligt Laclau och Mouffe genom *representation*, vilket kan liknas med konstruktionen av myten om samhället.²⁴

2.4 Positionering

En viktig aspekt att lyfta fram i samband med metodvalet är min position som textförfattare. Den jag är och vilka åsikter och erfarenheter jag har är i högsta grad relevant vid genomförandet av en diskursteoretisk studie. Med diskursteorin som utgångspunkt konstitueras samhället genom hur det talas om och beskrivs. Det är alltså inte möjligt att som enskild individ att ställa sig utanför samhällets diskurs för att göra en studie av den. Istället är det viktigt att påtala denna problematik och placera studien i ett diskursivt sammanhang där objektivitet och neutralitet inte finns.

²³ Winther Jørgensen och Phillips (2000), s. 46 f.

²⁴ Ibid, s. 52–53.

3 Bakgrund

Detta avsnitt redogör för rättsläget i samband med lagförslaget med utgångspunkt i en historisk genomgång av strejkrätten och utvecklingen på arbetsmarknaden.

3.1 Historisk tillbakablick

Lars Magnusson²⁵ beskriver den svenska modellen med partsautonomin, det fria avtalet och den fria förhandlingsrätten i fokus.²⁶ Detta har varit hållpunkter under hela 1900-talet och innebär att statens roll varit passiv och lagstiftning därmed sällsynt – det finns i Sverige exempelvis ingen lagstadgad minimilön. Undantag finns naturligtvis, exempelvis gällande arbetsmiljölagstiftning. Kommande avsnitt redogör i korta drag för ett urval av de avtal och lagstiftningsprocesser som inträffat det senaste seklet.

Utvecklingen av det arbetsmarknadssystem vi har idag har sin början i fackföreningsrörelsens bildande i slutet av 1800-talet. Landsorganisationen i Sverige (LO) bildas år 1898 och intar positionen som arbetstagarnas centrala samling med upprättandet av kollektivavtal som främsta målsättning. Efter Svenska arbetsgivareföreningens (SAF) bildande år 1902 påbörjas förhandlingar som år 1906 mynnar ut i Decemberkompromissen, där SAF erkänner arbetarnas fria föreningsrätt mot att LO erkänner arbetsgivarnas rätt att leda och fördela arbetet. Avtalet utgör grunden till det som ska utvecklas till att bli den svenska modellen. Det tar dock tid innan Decemberkompromissen accepteras av fackförbunden på lokal nivå, där vissa vill ha fortsatt möjlighet att påverka arbetet och organiseringen kring det.²⁷

Arbetsmarknaden på 1930-talet i Sverige kännetecknas av ekonomisk kris och många strejker och lockouter, varav flera blir utdragna och utan att ge resultat i form av en vinnande part. Under hot från staten om lagstiftning på arbetsfredens område ingår tillslut LO och SAF ett huvudavtal, Saltsjöbadsavtalet. Året är 1938 och avtalet innehåller bland annat en

²⁵ Lars Magnusson är professor i ekonomisk historia vid Uppsala universitet och medlem i Kungliga Vetenskapsakademien (KVA).

²⁶ Magnusson (2017), s. 44.

²⁷ Ibid, s. 47–48.

förhandlingsordning kring konflikter som gör det betydligt svårare för parterna att vidta stridsåtgärder. Saltsjöbadsavtalet lägger också grunden för ansvarsfördelningen på arbetsmarknaden, en fördelning som innebär att staten håller sig undan och låter parterna reglera förhållandena. Många beskriver Saltsjöbadsavtalet och den efterföljande tidens samarbetsavtal mellan arbetsgivar- och arbetstagar sidan som grunden till det vi kallar den svenska modellen. Samtidigt har staten ändå, bara genom sin möjlighet att lagstifta, i viss mån styrt parternas agerande. Exempelvis var det under hot om lagstiftning om fredsplikt som parterna satte sig och förhandlade fram själva Saltsjöbadsavtalet.²⁸

Ansvarsfördelningen håller sig på avtalat sätt fram till 1970-talet då staten till slut går in och lagstiftar. Man anser att arbetsgivarnas privilegier att fritt avskeda sina anställda och fritt leda och fördela arbetet behöver begränsas, vilket resulterar i MBL och LAS. De fredspliktsbestämmelser som stadgas i MBL motsvarar i princip de regler som gällde sedan tidigare, då enligt lag (1928:253) om kollektivavtal, KAL.²⁹ I förarbetena till MBL diskuteras en eventuell inskränkning av strejkrätten på områden där kollektivavtal redan gäller. Kommittén avråder då från en ändring av gällande rätt eftersom ett sådant ingrepp anses vara långtgående och antalet situationer som skulle aktualisera sådan lagstiftning förhållandevis få. Avrådan lämnas dock med en öppning för att eventuellt ta upp frågan igen om problemet skulle anses växa.³⁰ Magnusson kommenterar 70-talets lagstiftning som att det lite tillspetsat innebar ett uppsägande av den svenska modellen. “Genom att gå till staten hade man brutit mot en av de heligaste principerna för samarbetet sedan Saltsjöbadsuppgörelsen: att lämna staten utanför”.³¹

I den uppmärksammade Britanniadomen³² tolkar Arbetsdomstolen 42 § MBL om förbud mot att anordna eller delta i olovliga stridsåtgärder, som att en stridsåtgärd är otillåten om den syftar till att undantränga ett på arbetsplatsen redan existerande kollektivavtal. Denna tolkning har kommit att kallas Britanniaprincipen och innebär en inskränkning av den fria stridsrätten för parter som inte är bundna av ett kollektivavtal. Än idag utgör

²⁸ Magnusson (2017), s. 48–49.

²⁹ Hansson (2010), s. 53–54; SOU 2018:40, s. 46.

³⁰ SOU 1975:1, s. 419.

³¹ Magnusson (2018), s. 52–53.

³² AD 1989 nr 120.

Britanniaprincipen den enda begränsningen för arbetstagarorganisationer att vidta stridsåtgärder mot en arbetsgivare som har kollektivavtal med en annan part.

Idag är strejker förhållandevis sällsynta i Sverige. I medlingsinstitutets årsrapport, *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2018*, konstateras att Sverige är ett av de europeiska länderna som haft relativt sett lägst antal förlorade arbetsdagar på grund av strejker sedan millennieskiftet.³³

3.2 Rättsläget och lagförslaget

Den historiska utvecklingen på arbetsmarknaden, där parterna fått så pass hög bestämmanderätt, har medfört att lagstiftningen på området inte är särskilt omfattande. Rätten att vidta stridsåtgärder är skyddad i grundlagen, närmare bestämt i 2 kap 14 § RF. Där framgår att rättigheten får inskränkas genom lag eller avtal, vilket görs främst genom fredspliktsbestämmelserna i 41–44 §§ MBL. Den mest framträdande inskränkningen är fredsplikten som enligt 41 § MBL råder mellan arbetsgivare och arbetstagare som träffat kollektivavtal i förhållande till varandra. Fredsplikten innebär att stridsåtgärder inte får användas för att påverka kollektivavtalets innehåll eller tillämpning.

Lagförslaget som presenterats består av ändring av 4 och 44 §§ MBL samt införande av två nya paragrafer, 41 d och 41 e §§ MBL. Samtliga begränsningar rör situationer då en arbetstagare eller arbetstagarorganisation vill vidta stridsåtgärder mot en arbetsgivare som redan tecknat kollektivavtal med en annan part. De nya bestämmelserna kan delas upp i två delar där den första delen förbjuder arbetstagare och arbetstagarorganisationer att vidta stridsåtgärder i andra situationer än

- då stridsåtgärden syftar till att teckna kollektivavtal med fredsplikt och
- då arbetstagarorganisationen i förväg förhandlat med arbetsgivarna om sina krav (här ingår även att inga andra krav får ställas än de som föregåtts av förhandling).

³³ Medlingsinstitutet (2019), s. 218.

Den andra delen innebär huvudsakligen ett förbud för arbetstagare och arbetsgivare att vidta stridsåtgärder i rättstvister, det vill säga med krav på vad ett kollektivavtal eller lagstiftning innebär eller hur de ska tillämpas.³⁴

Utöver grundlagsskyddet i 2 kap 14 § RF kommer ett visst skydd av stridsrätten av två internationella ILO-konventioner om föreningsfrihet. Det handlar om konvention nr 87 om föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten samt konvention nr 98 om tillämpningen av principerna för organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten. Stridsrätten skyddas inte uttryckligen i konventionerna men anses av praxis hänga samman med vissa artiklar³⁵ kring föreningsfriheten.³⁶ ILO-kommittén konstaterar dock i sitt remissyttrande att lagförslaget antagligen inte strider mot dessa konventioner, även om de uppmanar till fortsatt vaksamhet på hur rättsläget utvecklas.³⁷

En stor del av kritiken mot den föreslagna lagstiftningen handlar om ökad risk för gula fackföreningar och avtalsshopping. Gula fackföreningar är organisationer som styrs av arbetsgivare och erbjuder billiga kollektivavtal med villkor som är villkor- och lönemässigt mer fördelaktiga för just arbetsgivare. Denna typ av organisationer har hittills varit sällsynta i Sverige, mycket tack vare hög organisationsgrad och den fria stridsrätten.³⁸ Avtalsshopping handlar om att arbetsgivaren tecknar avtal med den arbetstagarorganisation som erbjuder billigast avtal. Kritiker menar att avtalsshopping skulle bli vanligare i och med lagförslaget. Sveriges arbetares centralorganisation (SAC) menar exempelvis att det skulle skapa “incitament för arbetsgivare att se sig om efter andra kollektivavtal eftersom hotet om stridsåtgärder från fackföreningen som organiserar personalen minskar drastiskt”.³⁹ Dessa begrepp nämns dock inte i promemorian vilket gör att en ytterligare diskussion kring begreppen faller utanför uppsatsens område.

I övrigt har lagförslaget fått kritik för att vara demokratiskt tveksamt och ogenomtänkt. Birgitta Nyström, professor vid juridiska institutionen på Lunds universitet, menar att

³⁴ Ds 2018:40, s. 3; Junesjö, 2018-06-15, *Arbetaren*.

³⁵ Art. 3, 8 och 10 i konvention nr 87.

³⁶ Ewaldsson, *remissyttrande Svenska ILO-kommittén*, s. 2.

³⁷ *Ibid*, s. 5.

³⁸ Helgeson m.fl. *Remissyttrande Svenska Hamnarbetarförbundet*, s. 12.

³⁹ se ex. Batzler och Escobar, *remissyttrande Sveriges arbetstagares centralorganisation*, s. 3–4.

utredningen kring förslagets konsekvenser för föreningsrätten är bristfällig. “Lösningen skulle vara att skriva om promemorian. Det handlar om en lagstiftning som är skyddad i internationella konventioner och svensk grundlag, och så har man inte ens tänkt.” säger hon i intervju i Lag & Avtal.⁴⁰

3.3 Den svenska modellen

I samband med konflikten i Göteborgs hamn återkommer begreppet svenska modellen i samtliga parter argumentation, ofta i termer av vikten att värna om den. Nationalencyklopedin beskriver den svenska modellen som något i allmänhet positivt associerat, vilket ”får politiker i alla läger att hänvisa till den i tid och otid”.⁴¹ Statliga utredningar inom det arbetsrättsliga fältet får idag i regel som uppdrag att i sitt arbete utgå från just den svenska modellen.⁴² Den förhållandevis vaga instruktionen skapar ett stort utrymme för betydelseglidningar, över tid eller beroende på kontext och ideologi. En lagstiftningsprocess inom arbetsrättsliga fältet kan till viss del alltså sägas handla om att fylla begreppet den svenska modellen med ett innehåll som stödjer den lagstiftning man vill genomföra, eftersom det är genom att få tolkningsföreträde till den svenska modellen som det går att motivera politisk förändring.

Utifrån Laclau och Mouffes diskursteori skulle den svenska modellen i en generell arbetsrättslig diskurs betecknas som en flytande signifikant, dvs ett knuttecken som ges betydelse och innehåll genom att knyts till andra tecken. Svenska modellen utgör således en central del i kommande analysavsnitt.

⁴⁰ von Sheele, Calle, Lag & Avtal, 2019-03-19.

⁴¹ Nationalencyklopedin: *svenska modellen*.

⁴² se ex. Dir. 2017:70; SOU 2018:40, s. 38.

4 Analys

Jag har valt att dela upp min analys i två fokusområden för att så tydligt som möjligt kartlägga den struktur jag läst fram ur materialet. Den första delen fokuserar på kollektivavtalet som en central del av den svenska modellen och vilken mening som skapas kring kollektivavtalet och andra sammanhörande begrepp – det som inom diskursteorin kallas ekvivalenskedjor. Analysens andra del handlar om arbetsmarknadens parter och fokuserar på att undersöka hur arbetsmarknadens parter representeras i promemorian.

För att bekräfta mönster eller visa på kontrasterande perspektiv används exempel från remissvar och media. Detta görs utifrån att samtliga material är artikuleringar på det diskursiva fältet, och därmed är en del i den diskursiva kampen om betydelsebildningen.

I promemorian skrivs det omväxlande om den svenska modellen, arbetsmarknadsmodellen och arbetsmarknaden. Dessa begrepp har jag i min analys likställt utifrån antagandet att alla tre ingår i den arbetsrättsliga diskursen kring svenska modellen.

4.1 Kollektivavtal

4.1.1 Fredsplikt

Redan i det inledande stycket i promemorians bakgrundsavsnitt tydliggörs kollektivavtalets centrala betydelse för den svenska modellen, både utifrån funktionen att reglera villkor och genom förhållandet till fredsplikten. Fredsplikt gäller för det arbete som omfattas av ett tecknat kollektivavtal under avtalsperioden och beskrivs vara en drivkraft för arbetsgivare, ett incitament för dem att teckna kollektivavtal.

Om inte arbetsgivaren får arbetsfred när denne har tecknat ett kollektivavtal försvagas kollektivavtalets fredspliktsskapande funktion och incitamenten för arbetsgivaren att teckna kollektivavtal avtar. Detta är allvarligt eftersom en hörnsten i den svenska arbetsmarknadsmodellen är en hög kollektivavtalsäckning.⁴³

⁴³ Ds 2018:40, s. 9.

Citatet målar upp en potentiell situation där ett tecknande av kollektivavtal inte skulle leda till fredsplikt och menar att det skulle ha allvarlig påverkan för den svenska modellen. Situationen som målas upp kan inte inträffa i ett existerande kollektivavtalsförhållande eftersom fredsplikten mellan ett kollektivavtals parter är lagstadgad i 41 § MBL. Istället måste citatet syfta till en situation likt konflikten i Göteborgs hamn, med en tredje part som inte omfattas av fredsplikten eftersom den inte är avtalstecknande part. Problemformuleringen, att arbetsgivare genom att teckna kollektivavtal inte är helt garanterad fredsplikt, utgör grunden för det lagförslag som promemorian föreslår. I ovanstående citat används denna problemformulering för att bygga ett logiskt argument utifrån en specifik diskurs och därmed utesluta alternativa sätt att förstå situationen. Att formuleringen är otydlig och kortfattad påverkar mottagandet för läsaren som lätt kan missförstå det som att arbetsgivare generellt inte får arbetsfred genom att teckna kollektivavtal.

Liknande tendenser kan ses i media, exempelvis i citat från APM terminals VD Henrik Kristensen som menar att Hamnarbetarförbundets möjlighet att strejka är ett kryphål i lagen.⁴⁴ Kritiker hävdar dock att möjligheten finns av en anledning. Mats Glavå, docent i arbetsrätt vid Göteborgs universitet, menar att det är arbetsgivarna som inte följer svenska modellens logik:

Huvudskälet för en arbetsgivare att sluta kollektivavtal är att få arbetsfred. Då måste arbetsgivaren välja att sluta kollektivavtal med en organisation som kan erbjuda arbetsfred och det gör dom inte i det här fallet.⁴⁵

Genom Glavås kommentar nyanseras situationen i Göteborgs hamn på ett sätt som inte speglas i promemorian. Här lyfts ett perspektiv där fredsplikt kräver motprestation snarare än att vara det slutgiltiga målet för alla parter.

Den svenska arbetsmarknadsmodellen fungerar mycket väl. Den förutsätter dock att parterna tar ett stort ansvar för arbetsfred och ordning och reda på arbetsmarknaden.⁴⁶

⁴⁴ Bergsten, Svt nyheter, 2018-01-17a.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ds 2018:40, s. 18.

Till nodalpunkten svenska modellen knyts tecknen kollektivavtal, fredsplikt och arbetsfred i en ekvivalenskedja. Dessa begrepp signalerar lugn och ordning vilket förstärks genom att promemorian återkommande använder ord som anspelar på ansvar och ordning och reda för att framhäva ett önskvärt scenario på arbetsmarknaden. Flera gånger i promemorian konstateras det att den svenska modellen fungerar bra. Citatet ovan indikerar dock att författarna inte är helt nöjda med parternas ansvarstagande, med den partsautonomi som svenska modellen till stor del bygger på. I promemorian beskrivs statens roll vara “att bidra till ett ändamålsenligt regelverk och andra styrmedel för att säkra goda arbetsvillkor och underlätta tillkomsten av nya jobb”⁴⁷. Att parterna missköter sitt ansvar för svenska modellen fungerar som ett sätt att legitimera statlig inblandning. Av kontexten, de lagändringar som föreslås i promemorian, förstår läsaren att det är arbetstagare som anses missköta sitt ansvar. Samtidigt går det att utifrån det perspektiv som Glavå presenterar hävda att arbetsgivarna brister i ansvar då de inte tecknar avtal med den part som organiserar majoriteten av arbetarna på arbetsplatsen. Det går även att utifrån Magnussons definition av svenska modellen argumentera för att arbetsgivarna bryter mot svenska modellen i och med att de överger principen om partsautonomi och vänder sig till staten för lagstiftning.⁴⁸

I och med statens involvering i hamnkonflikten har många kritiska röster höjts. Genom att lyfta andra versioner av läget, andra versioner av den svenska modellen, argumenteras det för att lagförslaget ska slopas. Hamnarbetarförbundet uttrycker det i sitt remissyttrande som att “[d]e föreslagna lagändringarna innebär en betydande maktförskjutning på arbetsmarknaden, då arbetsgivares incitament att acceptera arbetstagarnas fria val av facklig tillhörighet kraftigt begränsas”.⁴⁹ Istället för att lägga vikt vid fredsplikt, talas bl.a. om den maktbalans som finns mellan arbetsmarknadens parter, med fokus på hur denna balans kan rubbas. I denna argumentation tappar fredsplikten relevans och andra begrepp blir betydelseskapande för svenska modellen. Utifrån kritikernas perspektiv är det lagförslaget som utgör ett hot eftersom det prioriterar näringslivet framför maktbalansen mellan parterna.⁵⁰

⁴⁷ Ds 2018:40, s. 23.

⁴⁸ Jfr Magnusson (2017), s. 52.

⁴⁹ Helgeson m.fl. *Remissyttrande Svenska Hamnarbetarförbundet*, s. 1.

⁵⁰ Junesjö, 2018-06-15, *Arbetaren*.

4.1.2 Stridsrätt

Kollektivavtalets funktion framskrivs i promemorian primärt som fredsskapande. Att stridsrätt står i kontrast till fredsplikt ter sig ganska naturligt. I promemorian framgår att “en arbetstagarorganisation har – i och för sig – rätt att vidta stridsåtgärder mot en arbetsgivare som redan är bunden av kollektivavtal för det aktuella arbetet med en annan facklig organisation”.⁵¹ Uttrycket “i och för sig” förstärker de diskursiva ambitionerna att genom artikulationer i promemorian ge specifik betydelse till olika tecken. Rätten till stridsåtgärder placeras som underordnad andra, i sammanhanget mer betydelsefulla eller positivt betingade tecken, exempelvis fredsplikten. Att fredsplikt premieras före stridsrätt betyder dock inte att det senare saknar betydelse. Stridsrätten är en grundläggande del av svenska modellen, även om den samtidigt utgör en del av den problemformulering som promemorian bygger på.⁵²

Syftet med den fria stridsrätten är att parterna så snabbt som möjligt ska ingå ett kollektivavtal som leder till fredsplikt under avtalsperioden. Den part som vidtar stridsåtgärder i andra syften agerar i strid med de grundläggande principerna för den svenska arbetsmarknadsmodellen.⁵³

Stridsrätten placeras in i ekvivalenskedjan genom att positioneras i förhållande till kollektivavtalet och fredsplikten och beskrivs även som arbetstagersidans yttersta medel för att få arbetsgivare att teckna kollektivavtal.⁵⁴ Att använda stridsåtgärder i annat syfte än att uppnå kollektivavtal med fredsplikt går enligt promemorian emot svenska modellens grundläggande principer. Stridsrätten blir här en potentiell motpol till den svenska modellen, men är samtidigt en viktig och grundläggande del av densamma. Det hot som stridsrätten tycks kunna utgöra är att utmana den harmoniska bild av arbetsmarknaden som promemorian förespråkar. I dikotomin fred och konflikt positioneras svenska modellen som fredsskapande, med ansvar och ordning och reda som ledord. Denna positionering syns även i media, bland annat i ett uttalande av Eva Nordmark, TCO:s ordförande, i en artikel om överenskommelsen:

⁵¹ Ds 2018:40, s. 17.

⁵² Ibid, s. 43.

⁵³ Ibid, s. 18.

⁵⁴ Ibid, s. 9.

Konflikträtten är en grundbult i den svenska partsmodellen. Som representanter för tjänstemän, professionella och välutbildade yrkesutövare i Sverige, har vi ett stort ansvar för modellens fortlevnad. Dagens besked innebär en lösning som skapar stabilitet, samtidigt som den säkrar handlingsfriheten för ansvarstagande fackförbund att teckna avtal som tryggar villkoren för sina medlemmar.⁵⁵

Även här prioriteras ordning och reda (stabilitet) framför stridsrätten i betydelsebildningen av svenska modellen. SAC motsätter sig denna uppdelning. I sitt remissyttrande till promemorian klargör de att “den fria stridsrätten är ingalunda någon anomali eller avart i en annars harmonisk arbetsmarknadsmodell.” Den svenska modellen beskrivs istället ge uttryck för det styrkeförhållande som finns mellan parterna på arbetsmarknaden. Att arbetstagarna organiserar sig och har rätt att vidta stridsåtgärder är förutsättningar för att garantera att styrkeförhållandet upprätthålls.⁵⁶ SAC normaliserar stridsåtgärder i förhållande till svenska modellen genom att peka på dess nödvändighet för maktbalansen på arbetsmarknaden och för arbetstagarorganisationers fortsatta möjlighet att försvara medlemmarnas intressen.

4.1.3 Sammanfattning kollektivavtal

Promemorians utgångspunkt är kollektivavtal och fredsplikt, två nodalpunkter som knyts ihop med svenska modellen i ekvivalenskedja av positivt betingade tecken. Fredsplikt framställs som en viktig och central funktion för kollektivavtalet och betonas genom värdeord som “ordning och reda” samt “ansvarstagande”. I promemorian innebär ansvar att värna om ordning och reda på arbetsmarknaden, inte konflikt. Det uppstår en dikotomi mellan fredsplikt och stridsrätt, där båda är viktiga för svenska modellen men stridsrätten positioneras som ett potentiellt hot mot den ordning och reda som är eftersträvaransvärd på arbetsmarknaden.

Genom promemorians diskursiva tillslutning utestängs andra argumentationslinjer. Fenomenet är välkänt inom juridiken, de argument som inte stödjer ens sak tas helt enkelt inte upp. Därför är det viktigt att genom kritisk analys lyfta frågor ur flera perspektiv, att se

⁵⁵ Demargne, 2018-06-05, *Lag & Avtal*.

⁵⁶ Batzler och Escobar, *remissyttrande Sveriges arbetstagarorganisation*, s. 1 och 6.

till vad som sägs utöver de argument som läggs fram. Kritiker till lagförslaget lyfter alternativa perspektiv genom argument kring tex maktbalans och ansvarstagande.

4.2 Arbetsmarknadens parter

Arbetsmarknadens parter och relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare kopplas till betydelsebildningen av den svenska modellen genom sitt aktörskap. Följande del redogör för representationen av parterna i promemorian, med utgångspunkt i tidigare analys av svenska modellen, fredsplikt och fria stridsrätten. I min analys har jag för enkelhetens skull valt att analysera arbetstagare och arbetstagarorganisationer tillsammans, utifrån antagandet att det i denna kontext inte görs någon diskursiv skillnad på de båda begreppen.

4.2.1 Arbetsgivare

I promemorian nämns arbetsgivare ofta i egenskap av att ha eller inte ha tecknat kollektivavtal. I övrigt tillskrivs gruppen inte särskilt stort aktörskap, representationen är tunn. Promemorian är överlag väldigt allmänt hållen. På flera ställen står det om hur arbetsgivarna utsätts för stridsåtgärder eller krav, en formulering som indikerar något oönskat och obehagligt. Svenska modellen anses ha en väl etablerad samordning som “minskar risken för att en arbetsgivare som är bunden av ett kollektivavtal utsätts för krav på konkurrerande avtal”.⁵⁷ Detta är skrivet ur ett arbetsgivarperspektiv där arbetsgivare genom att utsättas för risk utgör den skyddsvärda parten. Att redan avtalsbundna arbetsgivare kan utsättas för stridsåtgärder är promemorians övergripande problem. Det beskrivs som “en situation som skapar osäkerhet i stället för ordning och reda på arbetsmarknaden”⁵⁸, vilket återigen knyter an till dikotomin fred och konflikt. Arbetsgivarna representeras som förespråkare av ordning och reda och som de ansvarstagande. Detta genom att i viss mån skrivs fram som passiva och oförmögna att hantera situationen, vilket är intressant eftersom det går emot det historiska synsättet där arbetsgivarna är i maktmässigt överläge i förhållande till sina anställda.

⁵⁷ Ds 2018:40, s. 25.

⁵⁸ Ibid, s. 43.

SAC presenterar i sitt remissvar en alternativ lösning på situationen. De menar att om målsättningen är att reglera lagstiftningen utifrån konflikten i Göteborgs hamn kan det göras genom att införa en regel som tvingar arbetsgivare som vill teckna kollektivavtal att göra det med den arbetstagarorganisation som organiserar majoriteten av arbetarna på arbetsplatsen. Denna lösning skulle innebära en stor inskränkning av avtalsfriheten, men är enligt SAC mer ändamålsenlig än den i promemorian föreslagna lagändringen.⁵⁹ I sammanhanget framträder kopplingen mellan problemformulering och lösning, där ett politiskt intresse formar problemformuleringen och lösningen därefter skrivs fram som en juridisk nödvändighet, i det här fallet lagstiftning.

4.2.2 Arbetstagare

I jämförelse med arbetsgivare är representationen av arbetstagare i promemorian något tydligare. Arbetstagare framskrivs som aktiva och konfliktskapande, där arbetsgivaren är den utsatta är arbetstagaren den som aktivt agerar. Detta är dock inte alltid uttalat genom att arbetstagare benämns som grupp. Ofta görs hänvisningen till arbetstagare genom tystnad, exempelvis i kontexten av utsatta arbetsgivare, eller också benämns arbetstagare med generella termer, exempelvis "parter".

Parter som vidtar stridsåtgärder i sådana ovidkommande syften gentemot en arbetsgivare som redan är bunden av ett kollektivavtal förtjänar inte lagstiftningens skydd.⁶⁰

Citatet handlar om arbetstagare och arbetstagarorganisationer som vidtar stridsåtgärder i annat syfte än att teckna kollektivavtal med fredsplikt. Detta är i dagsläget inte olagligt, vilket inte heller är direkt vad promemorian påstår. Uttrycket att inte förtjäna lagstiftningens skydd förmedlar dock en bild av att något oönskat och olovligt görs, när det i själva verket handlar om parter som utnyttjar sina lagliga rättigheter till stridsåtgärder.

⁵⁹ Batzler och Escobar, *remissyttrande Sveriges arbetstgares centralorganisation*, s. 2.

⁶⁰ Ds 2018:40, s. 19.

Vidare beskrivs hur arbetstagare undkommer fredsplikt genom att inte teckna kollektivavtal. Att undkomma fredsplikt blir i sammanhanget att undvika den ordning och harmoni som svenska modellen står för, och i förlängningen att undvika att ta sitt ansvar.

[Arbetstagar]organisationen kan i så fall när som helst vidta stridsåtgärder för att tex uppnå löneökningar eller andra förändringar på arbetsplatsen eller för att utverka ersättningar för verkliga eller påstådda felbehandlingar.⁶¹

Genom att beskriva det som att arbetstagare “när som helst” kan vidta stridsåtgärder skapas ett narrativ om godtyckliga strejker där oberäkneliga arbetstagare utan anledning vidtar stridsåtgärder, kanske till och med utifrån rent påhittade (påstådda) grunder. Detta misstänkliggörande förstärker bilden av osäkerhet och att de som inte prioriterar kollektivavtal (och fredsplikt) inte inrättar sig i systemet och därmed är dess motståndare. Om detta skulle bli vanligt, menar författaren till promemorian, skulle det hota den svenska modellen.⁶² Trots att det i promemorian konstateras att stridsåtgärder är sällsynta och att svenska modellen fungerar bra, målas en hotbild upp för att motivera lagstiftning, och arbetstagare är en del av hotbilden. Genom detta resonemang formuleras en inskränkning av stridsrätten som en nödvändighet, baserad på diskursen i promemorian i helhet. Förutsatt att antagandena som görs överensstämmer med den generella samhällssynen är föreslagna åtgärder nödvändiga för önskat resultat.

4.2.3 Sammanfattning arbetsmarknadens parter

Arbetsgivare tillskrivs i promemorian väldigt lite ansvar, utöver att teckna kollektivavtal. Efter ett tecknat kollektivavtal bör fredsplikt råda, vilket gör att arbetsgivaren då står fri från ansvar. Genom detta antagande positioneras arbetsgivare i en utsatt position. Att arbetsgivare med kollektivavtal ändå kan utsättas för stridsåtgärder är ett orosmoment som stör ordningen och redan på arbetsmarknaden. Arbetsgivarna knyts här till den fredliga sidan av dikotomin mellan fred och konflikt. Representationen av arbetstagare blir i jämförelse mer aktiv och konfliktskapande då de placeras i andra änden av dikotomin. Gruppen misstänkliggörs genom att framställas som att godtyckligt och genom påhittade grunder vidta stridsåtgärder, vilket utgör ett hot mot den ordning som svenska modellen representerar.

⁶¹ Ds 2018:40, s. 18.

⁶² Ibid.

5 Avslutning

5.1 Slutsats

Den svenska modellen har i promemorian en stark koppling till kollektivavtalet med medföljande fredsplikt, vilket framställs som det slutgiltiga målet för arbetsmarknadens parter. Utöver fredsplikt och kollektivavtal betonas värdeord som “ansvar” samt “ordning och reda”, begrepp som tillsammans återger det önskvärda scenariot på arbetsmarknaden. Även stridsåtgärder konstateras ha en viktig funktion för svenska modellen, men framskrivs samtidigt som ett hot mot den ordning som fredsplikten står för. På detta sätt skapas en dikotomi mellan fredsplikt och stridsrätt där fredsplikten premieras framför stridsrätten i betydelsebildningen av svenska modellen.

Dikotomin speglas även i representationen av arbetsmarknadens parter, där arbetsgivare sammankopplas med fred, dvs kollektivavtal och fredsplikt, ordning och reda. Att gång på gång läsa om arbetsgivare utifrån att hen redan tecknat kollektivavtal antyder att en arbetsgivare som tecknat kollektivavtal redan har gjort rätt för sig, tagit det ansvar som förväntas. Promemorian är skriven ur ett arbetsgivarperspektiv där arbetsgivare framskrivs som ansvarstagande och oförtjänt utsatta för stridsåtgärder. Utifrån att fredsplikt beskrivs som målet med att teckna kollektivavtal och ansvarstagande likställs med att upprätthålla ordning och reda på arbetsmarknaden positioneras arbetstagare i en svår sits när de vill hävda sina rättigheter eller organisera sig kring gemensamma intressen. Representationen av arbetstagare är mer omfattande än representationen av arbetsgivare. Arbetstagare skrivs fram som aktiva, konfliktsökande och oberäkneliga. Gruppen misstänkliggörs och framstår utgöra ett hot mot den svenska modellen, vilket utgör en del av konstruktionen av problemformuleringen och legitimeringen av behovet av lagstiftning.

Den svenska modellen konstateras fungera väl, men scenarion som hotar ordningen presenteras som allvarliga och skapar en nödvändighetsdiskurs som legitimerar lagstiftning. Detta mönster, att argumentera utifrån en logik som är logisk inom det givna systemet, den givna diskursen, är inte främmande inom juridiken. I själva verket finns inte något entydigt rätt och fel innan lagstiftning konstruerar det.

Argumentationen i promemorian rättfärdigar sin egen logik. Mycket försvinner dock i det outtalade, i vad som inte nämns. Detta framkommer inte minst genom den omfattande kritik lagförslaget fått genom remisser och i media. Det outtalade bildar tystnader i texten, där perspektiv som exempelvis arbetstagares rättigheter, föreningsfrihet eller en ökad risk för gula fackföreningar utestängs från det diskursiva sammanhanget. Genom att knyta ordning och reda och ansvar som viktiga tecken för diskursens nodalpunkter tillskrivs den svenska modellen ett innehåll som inte rymmer ovan nämnda perspektiv. Det outtalade kan alltså förklaras som alternativa sätt till betydelsebildning, som de perspektiv som en diskurs tystar när den vinner hegemonisk ställning.

5.2 Avslutande kommentar

Tesen för uppsatsen är att den arbetsrättsliga diskursen är i förändring. Huruvida det är sant eller inte är naturligtvis inte möjligt att svara på i en uppsats av denna omfattning. Det går att hävda att arbetsrättsliga diskursen mer eller mindre alltid är i förändring. Om så är fallet är det också svårt med gränsdragningen, en förändring har sällan en definitiv början och slut. Det är alltså svårt att säga om min studie visar på en förskjutning av svenska modellens innebörd. I media och den offentliga debatten har lagförslaget fått stark kritik. Detta kan tyda på att diskursen är i förändring men att den diskursiva kampen ännu inte är avgjord. Utifrån ett antagande om att lagstiftning har en normerande effekt skulle dock en inskränkning av strejkrätten i längden kunna påskynda en mer arbetsgivar- och näringslivsvänlig inställning inom arbetsrätten.

6 Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Ds 2018:40 Departementspromemoria: Fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister.

Dir. 2017:70 Kommittédirektiv.

SOU 1975:1 Demokrati på arbetsplatsen.

SOU 2018:40 Vissa fredspliktsfrågor.

Elektroniska källor

Batzler, Frederick och Escobar, Maria, Sveriges Arbetares Centralorganisation (SAC).

Remissyttrande över promemorian Fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister (Ds 2018:40), Dnr. A2018/01812/ARM, tillgänglig på

www.regeringen.se/remisser/2018/11/remiss-av-ds-201840-fredsplikt-pa-arbetsplatser-da-r-det-finns-kollektivavtal-och-vid-rattstvister/ besökt 2019-03-29.

Ewaldsson, Per, Svenska ILO-kommittén. Remissyttrande över promemorian Fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister (Ds 2018:40), Dnr

A2018/01812/ARM, tillgänglig på www.regeringen.se/remisser/2018/11/remiss-av-ds-201840-fredsplikt-pa-arbetsplatser-dar-det-finns-kollektivavtal-och-vid-rattstvister/, besökt 2019-03-29.

Helgeson, Erik, Forsström, Anders, Kappelmark, Amanda och Hallberg, Karin, Svenska

Hamnarbetarförbundet. Remissyttrande över promemorian Fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister (Ds 2018:40), Dnr A2018/01812/ARM, tillgänglig på www.regeringen.se/remisser/2018/11/remiss-av-ds-201840-fredsplikt-pa-arbetsplatser-dar-det-finns-kollektivavtal-och-vid-rattstvister/, besökt 2019-03-29.

Nationalencyklopedin, medverkande: John Lapidus, *Svenska modellen*.

www.ne.se/ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/svenska-modellen besökt

2019-05-08.

Nyström, Birgitta, Lunds universitet. Remisyttrande över promemorian Fredsplikt på arbetsplatser där det finns kollektivavtal och vid rättstvister (Ds 2018:40), Dnr V 2018/1951, tillgänglig på <www.regeringen.se/remisser/2018/11/remiss-av-ds-201840-fredsplikt-pa-arbetsplatser-dar-det-finns-kollektivavtal-och-vid-rattstvister/> besökt 2019-03-29.

Elektroniska tidningsartiklar

Benigh, Love, *Ylva Johansson: Inskränkning av strejkrätten behövs för att lösa hamnkonflikten i Göteborg*, Svt nyheter 2018-01-01 <www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/s-minister-inskrankning-av-strejkratten-behovs-i-sverige-pa-grund-av-hamnkonflikten-i-goteborg> besökt 2019-04-17.

Bergsten, Henrik, *Experten: Hamnkonflikten är skapad av arbetsgivaren*, Svt nyheter 2018-01-17a <www.svt.se/nyheter/granskning/ug/experten-sagar-regeringens-utredning> besökt 2019-05-06.

Bergsten, Henrik, *Spelet om hamnen*, Svt special 2018-01-17b <www.svt.se/special/speletomhamnen/> besökt 2019-04-17.

Demargne, Tiina, *Parterna överens om strejkrätten*, Lag & Avtal 2018-06-05 <www.lag-avtal.se/arbetsratt/parterna-overens-om-strejkratten-6918347> besökt 2019-05-08.

Junesjö, Kurt, *Ylva Johansson gynnar näringslivets intressen*, Arbetaren 2018-06-15 <www.arbetaren.se/2018/06/15/ylva-johansson-gynnar-naringslivets-intressen/> besökt 2019-05-08.

von Sheele, Calle, *Forskaren kritisk till förslaget om strejkrätt*, Lag och Avtal 2019-03-19 <www.lag-avtal.se/arbetsratt/forskaren-kritisk-till-forslaget-om-strejkratt-6951687> besökt 2019-04-17.

Rättsfall

AD 1989 nr 120

Övriga källor

Medlingsinstitutet (2019), *Avtalsrörelsen och lönebildningen År 2018 - medlingsinstitutets årsrapport*.

Litteratur

Andersson, Håkan. Postmoderna och diskursteoretiska verktyg inom rätten. I *Juridisk metodlära*, Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), s. 349–377, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018.

Hansson, Mikael. *Kollektivavtalsrätten*, Iustus Förlag AB, Uppsala, 2010.

Magnusson, Lars. *Håller den svenska modellen?: arbete och välfärd i en globaliserad värld*, Tredje upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2017.

Winther Jørgensen, Marianne och Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000.